

ÄR KORTHÅRIG VORSTEH PÅ VÄG MOT EN GENETISK KOLLAPS?

Bakgrund

Att följa korthårens historia från det att den första korthåriga vorstehunden togs in till Sverige i slutet av 1800-talet har varit en ovärderlig resa på många sätt under arbetet med SVK:s jubileumsbok. I det arbetet har även en beundran och respekt uppstått över det intensiva avelsarbete som bedrevs under en tid när bara en resa mellan Sverige och Tyskland kunde ta allt mellan några dagar till någon vecka. En tid när ett brev mellan länderna kunde ta minst lika lång tid. Rasen överlevde dessutom två världskrig, men i ett sargat Tyskland fanns fortfarande engagerade rasfantaster kvar och avelsarbetet kunde trots detta fortsätta. Importer skedde även under dessa svåra tider till Sverige och ett av sätten att kunna importera hundar var med hjälp av de vita bussarna. Arbetet med att fortsätta att utveckla de tyska vorstehhundarna i Sverige, bör under framförallt det andra världskriget och med största sannolikhet, haft en högre betydelse för rasfantasterna till både strävharig- och korthårig vorsteh än att olika länder befann sig i krig, eftersom importerna ändå fortsatte om än i mindre skala.

Två betydelsefulla hanhundar

Två av de importörer som kom att få stor betydelse i det svenska avelsarbetet i slutet av

1930-talet och början av 40-talet var *Kuno von Schlossgarten* och *Eck vom der Schönenflieth*. Men det kommer inte bli riktigt tydligt och uppenbart förrän under slutet av 50- och i början av 60-talet då Ecks sonson, *Edskogens Dripp*, med *Kuno* som morfar, parades med *Carbos Lissis* där även hon i sin tur hade *Kuno* som mormorsfar. Det är där och då utifrån den kombinationen som man skulle kunna se *Kuno* och *Eck* som s k founders, till det som av många brukar kallas "vårt svenska korthår".

Det som även är värt att notera innan jag fortsätter är att under en period av 24 år, mellan 1970 och 1994, var gränserna mot kontinenten stängda. Det innebar stora svårigheter att importera nytt blod och vi som köpte en korthårig vorsteh under 70- och 80-talet, hade hundar som i princip var mer eller mindre släkt med varandra. Det var en *mischmasch* av hundar men med det gemensamt att samtliga i princip, mer eller mindre, uppstått ur samma genbas som nämnts ovan. Det var kusiner och tremänningar hela bunten.

Men vad har det för betydelse för dagens korthår? Förmodligen större än vad vi kanske anar och tror, då det idag vanligtvis inte finns något svenskt korthår som inte saknar dessa kombinationer i sin stamtavla längre bak. Det betyder att vi idag har få korthår

med någon speciellt hög inavelsgrad. Men om vi istället skulle ha ett släktskapsindex skulle detta bli betydligt mer uppenbart än vad som idag är synligt när vi planerar en parning exempelvis med hjälp av SKK:s Avelsdata, där det är möjligt att se stamtavlan i 6 generationer.

Nu har jag gett en liten bakgrund och fortsättningsvis kommer inga specifika hundar att anges. Men allt som jag har sammanställt finns med namn, vilket vårt avelsråd och Avelskommitté kan få ta del av om så önskas.

Hur ser det ut idag då

I arbetet med boken mötte jag många som var och är helt eniga i att den korthåriga vorstehunden idag är betydligt bättre än vad den varit tidigare, vilket även har kunnat fastställas statistiskt. I och med att den nuvarande egenskapsregistrering infördes 1990 och kunde läggas in i en databas, Lathunden, så har uppföljningarna av vad som skett med rasernas utveckling blivit lättare att följa. Uppfödare har därmed med hjälp av egenskapsregistreringen fått större möjligheter att hitta lämpliga avelspartners i sitt avelsarbete och resultatet har heller inte uteblivit.

Idag selekterar vi aveln efter tre viktiga hörnstenar, jaktprovresultat, HD-resultat och utställningsresultat. Ingen av dessa kan vi heller välja bort. Jaktprovresultaten är viktiga – har vi en gång avlat bort en jaktegenskap så är det ytterst svårt att få den tillbaka. HD-resultaten ingår i SKK:s hälsoprogram nivå 3 – dvs hälsoundersökning måste vara gjord med ett frikännande före parning. Utställningsresultat – vi behöver funktionella jakthundar som håller

för många timmars effektiv jakt. Jag skrev tre hörnstenar, men det behövs fyra för att något ska kunna stå stadigt och den fjärde är hälsa och det är nu det blir krångligt.

Hur ska vi avla för den fjärde hörnstenen?

När vi selekterar vår hundavel utifrån de tre ovanstående hörnstenarna minskar vi successivt den genetiska variationen inom rasen utan att vi egentligen kanske reflekterar över det. Vi strävar efter att få bra och effektiva jakthundar, som har en kroppsbyggnad som gör att den kan hållas fri från förslitningsskador och utan att vara HD-belastade och det innebär att vi selekterar för egenskaper som är mätbara. Men en parameter som vi inte systematiskt selekterar efter är rasens hälsa. Egentligen har kanske rasen inte så många specifika hälsoproblem om det inte vore för detta med att hundar allt oftare drabbas av kramper. Precis som många idag gör, har även jag levt i förnekelsens skugga, men kan idag vara helt sann och öppen inför det. Jag är tvungen till det om jag vill ha någon förändring.

Som uppfödare är det en stor sorg att drabbas av sjukdomar hos några av de valpar man fött upp. Man vill aldrig någonsin att någon valpköpare ska hamna i den situationen att deras älskade hund blir sjuk och kanske måste tas bort. Men det händer alla uppfödare förr eller senare. För mig som uppfödare började i alla fall en omtumlande resa, först med förnekandet, sedan en period av tung sorg för att rannsaka sig själv, därefter reflekterande som egentligen bara gav två alternativ, antingen lägga ner eller fortsätta. Vi, jag och Kenth, älskar vår vorstehras och det har vi gjort i 40 år nu och vi har valt att fortsätta. Men det innebar också att ta på sig

»Måste finnas hög medvetenhet kring kramper.«

ett stort ansvar och med det skaffa ytterligare kunskap i avelsarbetet. Att dessutom skaffa underlag för den tanke som alltmer började oro mig och som idag t o m oroar mig ännu mer när jag sammanställt den statistik jag kommit åt.

Kramper hos hunden kan vara så mycket och på framförallt äldre hundar kan det finnas naturliga miljörelaterade orsaker till att kramper uppstår. Men jag tror att alldeles oavsett orsak så måste det finnas en hög medvetenhet kring kramper och man måste akta sig för att söka egna förklaringar. Det måste vara viktigare att ta det säkra för det osäkra och ta med detta med kramper i sitt avelsarbete alldeles oavsett.

Om forskningen hade kommit på hur kramper (epilepsi) nedärvs så hade ett DNA-test snabbt kunnat påvisa om hunden är anlagsbärare eller inte. Tyvärr är just kramper det hälsotillstånd oavsett hundras där man inte hittat de genkombinationer som gör att sjukdomen utvecklas. Däremot är man tämligen enig om att sjukdomen är ärftlig, att den tenderar att hoppa över någon/några generationer och att det krävs två genbärande föräldrar för sjukdomen. Eftersom man fortfarande är osäker på arvsgången är det sannolikt att det är enkla recessiva anlag, båda föräldrarna har olika gener själva vilket individuellt inte har någon effekt, men i kombinationen mellan dessa två kommer sjukdomen till uttryck.

En recessiv allel kan föras vidare i många generationer utan att visa sig. Inte förrän den dag då två bärare av samma sjukdomsanlag paras med varandra blir avkomman sjuk. Det kommer även att innebära att fler valpar i den kullen är genetiskt affekterad, även om bara någon av valparna får de faktiska fysiska symptomen. Att vara genetiskt affekterad är samtidigt att vara anlagsbärare. Det finns bara ett sätt att avla sig ifrån problematiken och det är med hjälp av stor genetisk variation i en ras och att man avlar på friska individer, vilket innebär att rasen måste vara relativt numerärt stor, så redan där börjar utmaningen.

De senaste 10 åren är medeltalet för rasen ca 220 registrerade individer per år, inkluderat importerna, vilket får anses som en tämligen liten ras i Sverige vilket innebär per definition att den genetiska variationen i antal födda individer därmed blir begränsande. Genom de avelsmål som är satta av SVK innebär det att hunden måste ha gått till pris på jaktprov med minst ett 2:a pris i någon av klasserna. Att selektera utifrån jaktproven är en nödvändighet för att bibehålla den goda jakthund vi har idag. Men vi måste samtidigt vara medvetna om att det innebär en kraftig selektering utifrån den för rasen så viktiga genetiska variationen.

Tittar vi på arvbarheten för de olika jaktgenskaperna så ligger de mellan 26–35% enligt det underlag som Rickard Henriksson redovisade 2011 i *Genetisk analys av Svenska Vorstehklubbens jaktprov* och även det Sofia Malm och Åsa Lindholm nämner i boken *Hundavel i teori och praktik*. Det innebär att miljöpåverkan för att få till en duktig jakthund ligger mellan 65–74 %, alltså en betydande del

av hundens framtida förmåga som jakthund! Med det så inser alla att vi inte bara selekterar vår avel utifrån vad hundarna har i sina gener, en betydande del av aveln selekteras kanske främst utifrån hundägarens socio-ekonomiska förutsättningar då det kostar en hel del i både tid och pengar för att få fram en fungerande jakthund, speciellt om den dessutom ska komma att starta på jaktprov.

Men om vi nu återkommer till SVK:s avelsmål. Jag tänkte att jag behövde få en bild av hur det ser ut just nu eftersom jag anade att rasen är snävare än vad jag trodde utifrån en mer generell och allmän uppfattning. Under vårvintern har Kenneth Sundvall haft vänligheten att ge mig den statistik jag efterfrågat och med hjälp av den statistiken har jag insett att rasen är mer genetiskt begränsad än vad jag trodde inledningsvis. Att genomlysa flera år och flera klasser är ett gigantiskt arbete så jag valde att titta på en generationsintervall, som i ett hundperspektiv ligger mellan 3–5 år. Klassen jag tittade på är ÖKL mellan 2014–2018, alltså fem års jaktprovsversamhet. Jag ville se hur aveln styrs utifrån den selektion som sker via prov och hur den bredden ser ut. Under 2014–2018 gjorde korthåren 1 753 starter i ÖKL. Av totala antalet starter stod tikarna för 59 % och hanhundarna 41 %. 390 olika individer startade i ÖKL under dessa år varav 229 var tikar och 161 hanhundar. Dessa hundar var födda från 2005 fram till 2017, men där den övervägande delen av naturliga skäl var födda mellan 2011 till 2017. Under dessa fem år var det 114 olika tikar och 66 hanhundar som tilldelades 1:a pris på jaktprov (vilka inte är inräknade bland 2:a pristagarna) och 44 tikar erhöll 2:a pris tillika 38 hanar. Det totala antalet 1:a pris som tilldelades tikarna under perioden

skedde vid 166 tillfällen och för hanhundarna 97. Motsvarande för ett 2:a pris var 202/143. Så på det totala antalet starter var det 9 % 1:a pris som tilldelades tikarna och 5 % bland hanhundarna. Motsvarande siffra för ett 2:a pris var 11 % respektive 8 %. Då vet vi hur prisfördelningen ser ut, men om vi ställer detta mot antalet individer bland de som startat i förhållande till hur många som registrerats så blir det väldigt tydligt hur kraftigt selektionen slår. För att det inte ska bli helt galet har jag krympt underlaget och bara utgått från när de flesta startande hundarna är födda, åren mellan 2011–2017 (2017 är kanske i första hand ett unghundsår, trots det så startade ganska många hundar av någon anledning i ÖKL, lika många som 2013 så därför är även 2017 års registreringar med). Under 2011–2017 registrerades 1 566 korthår inklusive importer. Totalt är det 7 % tikar och 4 % hanhundar av alla som registrerats som uppnått ett 1:a pris på jaktprov i ÖKL och för ett 2:a pris är motsvarande siffra 3 % bland tikarna och 2 % av hanhundarna. Det är också utifrån dessa individer som avelsarbetet i huvudsak sker för de parningar som uppfyller SVK:s avelsmål. Noterbart är att det generellt är färre hanhundar aktiva inom jaktprovsversamheten, trots att det över tid föds ca hälften av varje kön. Även i förhållande till prissättningarna har hanhundarna färre pris procentuellt sett i ÖKL än tikarna. Anledningen till det bör SVK:s avelsversamhet reflektera över, för vi behöver definitivt fler hanhundar som startar på prov.

Som jag tidigare nämnt är en genetisk mångfald en förutsättning för att vi ska kunna bibehålla friska hundar och där inte risken för att fler hundar med kramper ska komma att öka. Vi vet nu att många hundar

»Släktskapsindex som ett verktyg i avelsarbetet.«

aldrig uppnår ett pris på prov och med det går mycket av genetisk mångfald förlorad. För att få en bild hur vi valt att avla så har jag även försökt kategorisera far, farfar och morfar bland de 390 individerna som startade 2014–2018. Även där slår selektionen hårt då ca 40 % av samtliga farslinjer består av endast tre hanhundsgrupperingar. I kombinationer med svenska tikar har det uppkommit fall av kramper oavsett från vilken ”gruppering” som hanhunden representerat. Med det så befärar jag att det finns en uppenbar risk att våra ”svenska korthår” i större omfattning än vad vi idag känner till kan vara affekterad med de gener som i kombination med en affekterad partners gener, riskerar att ge avkomma som kan komma att utveckla kramper. Redan på 60- och 70-talet fanns kramper hos våra korthår och dessa uppstod i kombinationer med de hundar som i princip alla våra svenska hundar har i sin stamtavla i 7:e/8:e/9:e led och som tog sin början med *Edskogens Dripp* och *Carbos Lissi*. Samma hundar med samma blodskombinationer ligger som en bottenplatta i vår avel och som vi måste ta hänsyn till även i dagens avelsarbete. Lägg därtill de tre hanhundsgrupperingarna som idag står för 40 % i nuvarande avelsbas på hanhundssidan så förstår vi problematiken med den recessiva arvsgången och varför kramper tenderar att öka istället för att minska och varför vi inte kan förutsäga när de kommer att visa sig, här riskerar slumpen att spela oss ett spratt.

Mina tankar inför framtiden

Det finns inget alternativ – ett aktivt avelsarbete måste bredda den genetiska mångfalden. Vi behöver våra jaktprov även om de starkt selekterar vår avelsbas, men vi måste fortsätta att värna om den goda jakthunden. Frågan om BLUP kanske måste aktualiseras igen så att vi kan ta med oss ett släktskapsindex som ett av verktygen i avelsarbetet.

Vi behöver använda de friska hundar vi har idag, då vi inte har någon avelsbredd att laborera med, men vi måste vara medvetna om att vi kanske avlar på individer som riskerar att vara anlagsbärare till hälsoproblem som exempelvis kramper. Att stänga ute ”vissa linjer” blir nästintill omöjligt för då har vi inte någon ras kvar. Det är bara vi som uppfödare som kan avla så varsamt det bara går.

Av den anledningen ser jag inget annat alternativ att vi, om det finns kramper i släktskapet nu eller tidigare, avvaktar att para våra tikar innan de blivit minst 4 år, eftersom framförallt den krampform som är epilepsi vanligtvis debuterar hos hunden tidigare än så. Avlar man tidigare så finns risken att man avlar på en hund som kanske året därpå själv insjuknar. Men även:

Att man som uppfödare försöker före parning få en så pass bra och sann bild av den tänkta avelspartners hälsobakgrund för att försöka minimera att denne genetiskt kan vara en möjlig bärare av samma sjukdomsallag. Säker kan man förstås aldrig bli utifrån en släktskapskontroll, men man måste sträva efter så mycket information som möjligt kring de tänkta kombinationernas hälsa.

Att undvika att göra om samma typ av kombination bara för att resultatet blivit lyckat vid det första tillfället. Vi måste sträva efter en stor genetisk mångfald – inte be-

gränsa den – annars kommer andra typer av sjukdomar tendera att öka som kan sättas i samband med ärftlighet.

Att ta del av den information som finns hos avelsrådet så att man aktivt som uppfödare arbetar med att inte göra kombinationer, där risken kan finnas att sjukdomen gör sig synlig.

Att SVK:s huvudstyrelse ansvarar för att en enkät skickas ut till samtliga medlemmar för att få en aktuell bild av det allmänna hälsoläget för samtliga av SVK:s 7 raser.

Att SVK:s styrelse öppnar upp för en eventuell frågeställning med SKK:s Avelskommitté kring råd för ett fortsatt hälsoarbete om kramper fortsätter att öka inom rasen.

Och viktigaste av allt, vi måste få fler hanhundar på prov. Att bredda avelsbasen på hanhundssidan är en stor utmaning, vi behöver våra hanhundar för att kunna få en

»Vi behöver fler hanhundar som startar på prov.«

större mångfald. Av de 158 tikar som gick till ett 1:a eller 2:a pris 2014–2018 har 39 (25 %) använts i avel under samma tidsperiod till skillnad mot hanhundarna där 16 (15 %) av 104 har använts. Här måste uppfödarna uppmuntra fler valpköpare till hanhundssvalpar att starta på prov. Till sist, låt oss tillsammans arbeta för att bibehålla en frisk ras med goda jaktegenskaper även i många fler generationer. Det är kanske dags att revidera RAS?

Anette Gustafsson